
Razprave

Peter Vodopivec

Kranjski jakobinec baron Siegfried von Taufferer in Francija

Med redkimi do danes znanimi simpatizerji francoske revolucije, ki so bili doma na slovenskih tleh, sta v času prevratnih dogodkov – po podatkih v zgodovinospisju – le dva prišla v neposredni stik z revolucionarno Francijo. Prvi: Janez Kupertin Naveršnik, doma iz Slovenskih Konjic in v začetku devetdesetih let 18. stoletja gimnazijec in študent prava v Gradcu, naj bi skupaj z nekaterimi drugimi sorojaki pripadal graškemu tajnemu krožku Ignatza Henrika Wastla, se v pogovorih z njim in drugimi člani krožka navdušil za francoske revolucionarne ideje in v letih 1793–95 obiskal Pariz.¹ O tem kaj je tam videl in doživel na žalost ni podatkov. Po navedbah Franceta Kidriča se po povratku domov ni več vnel za francoska revolucionarna gesla, temveč se je – nasprotno – »pobotal z restavracijo« in je vse do upokojitve leta 1847 služboval v avstrijski državni službi – med drugim kot okrožni glavar v Zadru. K politiki se ni več vrnil niti ob ponovnem izbruhu nemira leta 1848. Zadnje desetletje življenja (umrl je leta 1857) je preživel v Konjicah, kjer se je posvetil literaturi in poljedelstvu.²

Povsem drugačna je bila usoda drugega simpatizerja francoske revolucije s slovenskega ozemlja, ki je v devetdesetih letih iskal stik s francoskimi revolucionarji, barona Siegfrieda von Tauffererja. Njegovo življensko pot je podrobno raziskala in predstavila Dana Zwitter-Tehovnik, zato tu kratko povzemam le najpomembnejša dejstva.³ Johann Heribert Siegfried von Taufferer, leta 1750 v Ljubljani rojeni pripadnik ene najuglednejših kranjskih plemiških družin, se je s svojimi posebnimi sposobnostmi izkazal že v času študija na dunajskem Terezijanumu, kasneje pa je svojo nadarjenost – z naglim napredovanjem – potrdil v času svojega petnajstletnega službovanja v Vojni krajini (1772–1787). Bil je nemiren in pustolovski duh, poln najrazličnejših načrtov – med drugim se je neuspešno poskušal z lesno trgovino in ladjarstvom in je zaradi neizpoljenih obvez in dolgov že v osemdesetih letih 18. stoletja nekaj časa prebil v zaporu. Najkasneje leta 1782 je pristopil k prostozidarjem, česar ni skrival, saj je

¹ France Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, Ljubljana 1938, str. 259–260; isti, *Slovenci in Velika revolucija*, Ljubljanski zvon LIX, Ljubljana 1939, str. 320; isti, *Janez Kupertin Naveršnik*, Slovenski biografski leksikon, Druga knjiga, Ljubljana 1933–1952, str. 193.

² F. Kidrič ... SBL II, str. 139.

³ Dana Zwitter-Tehovnik, *Wirkungen der französischen Revolution in Krain*, Veröffentlichungen des historischen Instituts der Universität Salzburg, Geyer-Edition, Wien-Salzburg 1975.

eno svojih ladij poimenoval po matični dunajski loži,⁴ hkrati pa je še pred izstopom iz vojske, ki je leta 1787 sledil stečaju njegovega trgovsko-ladjarskega podjetja, mnogo potoval in si tako pridobil širok krog znancev. Neuspehi mu zlepa niso vzeli poguma: že leta 1788 se je s predlogom o organizaciji posebne enote prostovoljcev v boju proti Turkom zopet ponudil v avstrijsko vojaško službo, si prizadeval z več drugimi načrti vojaško-oskrbovalne narave pritegniti zanimanje vojaških oblasti in se poleti leta 1789 lotil novega posla z erarjem, ki mu je po ponovnem neuspehu prinesel ne le izgubo, temveč tudi cesarjevo zameru. Tokrat se je pred upniki in preganjalci umaknil v Benetke, kjer je v letih 1789/90 navezal stike s francoskimi diplomatskimi predstavniki. Po mnenju Dane Zwitter-Tehovnik se je v pogovoru z njimi tudi podrobneje seznanil z idejami francoske revolucije in si pridobil njihovo zaupanje, ki mu je štiri leta kasneje odprlo pot v francosko službo.⁵

Konec leta 1790 je bil Taufferer – poln načrtov – zopet na Dunaju. Tu njegovi dolgovi erarju še niso bili pozabljeni in januarja leta 1791 se je znašel v ječi, ki se je je z gladovno stavko rešil tri mesece kasneje. Čeprav dolgovi tudi po prihodu iz zapora ni mogel vrniti, se je lotil novih poslov, ki so se prav tako končali z neuspehom. Podporo za svoje gospodarske načrte je iskal pri grofu Cobenzlu in zagrebškem škofu Maksimiljanu Vrhovcu, oblasti pa so ga – po podatkih A. Gspana – na podlagi ovadbe že poleti 1791 osumile tudi agitacije za »jakobinstvo« in odkritega pozivanja k neredom.⁶ Z zaostritvijo policijskega in političnega pritiska po nastopu Franca I. se je njegovo nezadovoljstvo očitno še povečalo in od jeseni 1793 do aprila 1794 je bil na Dunaju v stiku z dunajskimi, štajerskimi in ogrskimi jakobinci. O pogovorih z njimi in nazorih, ki jih je izražal, ni znanega nič konkretnega. Vemo le, da je aprila 1794 zapustil Dunaj in prek Zagreba odpotoval v Ljubljano, kjer je poskušal dobiti potni list za potovanje v Benetke. Ker potnega lista ni dobil in je bil že pod policijskim nadzorom, je prestopil mejo brez ustreznih dokumentov. V Benetkah se je nato povezal s francoskim konzulom, ki ga je pozval naj stopi v francosko službo in napotil dalje v Genovo. Dejstvo, da je Genovo že svojim dunajskim prijateljem omenjal kot cilj svojega potovanja, po prepričanju Dane Zwitter-Tehovnik jasno kaže, da je zapustil Dunaj in Avstrijo s povsem jasnim namenom in iz političnih razlogov. To domnevo naj bi potrjevalo tudi njegovo obnašanje v naslednjem letu in pol: o kakih novih gospodarskih načrtih namreč ni bilo več govora. Taufferer se je, potem ko se je povezal s Francozi, v celoti posvetil vojaško-politični dejavnosti.⁷

Dana Zwitter-Tehovnik je svoj prikaz Tauffererjevega udejstvovanja v francoski službi utemeljila predvsem v avstrijskem arhivskem gradivu: v obvestilih avstrijskih zaupnikov, poročilih vojaških in policijskih preiskovalnih organov in Tauffererjevih lastnih izpovedih v preiskovalnem in sodnem postopku leta 1796. V skladu s tem gra-

⁴ Gre za ložo »Zur wahren Eintracht« na Dunaju, katere član naj bi bil tudi Anton Tomaž Linhart, gl. D. Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 156–157.

⁵ Prav tam, str. 162.

⁶ A. Gspan, Janez Siegfried Heribert von Taufferer, Slovenski biografski leksikon, 12. zvezek, Ljubljana 1980, str. 22–23.

⁷ D. Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 177.

divom se je Taufferer, ki je imel priporočilo francoskega konzula v Benetkah, v Genovi povezal s tamkajšnjim francoskim diplomatskim odposlancem Tillyjem, ta pa ga je poslal naprej v Nico, kjer ga je mlajši brat Maksimilijana Robespierrea Augustin (naj bo sam, naj bo prek svojih zastopnikov) imenoval za generalštabnega stotnika in dodelil francoskemu zastopništvu v Genovi. Do jeseni leta 1794 je nato opravljal predvsem razne prevajalske, svetovalne in povezovalne naloge za genovsko francosko poslaništvo in septembra leta 1794 je prav v svojstvu Tillyjevega odposlanca v bližini Savone naletel na francoskega generala Laharpa,⁸ s katerim naj bi se seznanila že v času avstrijsko - bavarske nasledstvene vojne (1778-1779). Srečanje je bilo očitno pristržno: Laharpe naj bi namreč Tauffererja kmalu zatem imenoval za svojega krilnega pribočnika in Taufferer naj bi se v tej funkciji vse do avgusta 1795 vojskoval na francoski strani, pri čemer naj bi se po svojih kasnejših izjavah dvakrat znašel tudi v boju proti avstrijskim četam.⁹

Že 28. julija 1795 se je hkrati - o tem pričajo tudi francoski dokumenti, ki jih navaja Dana Zwitter-Tehovnik - pismeno obrnil na poveljnika francoske vojske v Alpah in Italiji generala Kellermanna in mu predlagal ustanovitev prostovoljskega oddelka iz avstrijskih, ogrskih, hrvatskih in poljskih dezertarjev, ki bi se pod njegovim vodstvom in ob finančni podpori profrancosko usmerjenih genovskih trgovcev boril pod vrhovnim Kellermanovim poveljstvom.¹⁰ Po Tauffererjevi zamisli naj bi šlo za neke vrste partizansko bojevanje z naglimi akcijami iz ozadja, ki bi »utrujale nasprotnika« in spodbujale dezertiranje njegovih vojakov, v podporo svojim načrtom pa je navajal svoje poznavanje terena, organizacije avstrijske vojske in svoje znanje jezikov in omenjal, da bi na čelu takšnega partizanskega prostovoljskega oddelka lahko bolje služil novi domovini, ki jo je izbral zaradi odpora proti »tiraniji despotov«. Kellermanu je bil Tauffererjev predlog očitno všeč, podprla sta ga tudi oba pristojna »ljudska komisarja« v Kellermanovem štabu in 30. avgusta 1795 je Tauffererjev načrt potrdil odbor javne rešitve (Comité de Salut Public) v Parizu.¹¹ Taufferer, ki naj bi bil medtem povišan v generalštabnega podpolkovnika, je tako res osnoval oddelek s 783 možmi - dezertarji iz avstrijske vojske - in se nato na njegovem čelu udeleževal vojaških akcij vse do novembra 1795, ko so ga zajeli Avstrijci.¹²

Avstrijskih in Tauffererjevih lastnih navedb v zvezi z njegovim udejstvovanjem in funkcijami v francoski vojski - z izjemo podatkov, ki zadevajo predlog o ustanovitvi prostovoljskega vojaškega oddelka - na žalost ni mogoče obširneje potrditi ali dopolniti s francoskim arhivskim gradivom. V dokumentaciji francoskega vojaškega arhiva

⁸ Avstrijski zaupniki so Laharpovo ime očitno pisali kot L'Harpe, saj ga tako povzema D. Zwitter-Tehovnik. Tudi v francoski literaturi sem zasledil dve pisavi njegovega imena. Deloma je zapisan kot general Amédée de la Harpe, deloma kot Amédée Laharpe. Sam uporabljam drugo pisavo njegovega imena, ker je v tej obliki zabeležen tudi v francoski vojaški dokumentaciji v gradu Vincennes pri Parizu.

⁹ D. Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 186.

¹⁰ Dva dokumenta v tej zvezi je med drugim objavil A. Aulard v svoji zbirki dokumentov Odbora narodne rešitve. Gl. A. Aulard, Collection des documents inédits sur l'histoire de France, Recueil des Actes du Comité de Salut Public, Tome 26, Paris 1923, str. 555 in Tome 27, Paris 1923, str. 1-2.

¹¹ D. Zwitter-Tehovnik, str. 189-90.

¹² Prav tam, str. 190.

v gradu Vincennes se Taufferer nikjer ne omenja kot častnik francoske vojske. Podobno se ne omenja v vojaških situacijskih poročilih francoske vojske v Alpah in Italiji maja in junija 1795 kot Laharpov pribočnik, čeprav ti načrti natančno popisujejo razporeditev in sestavo vodstva Laharpovih enot.¹³ In nepoznan je Laharpovim življenjepisem in vojaškim zgodovinarjem, ki so pisali o vojskovanju v Italiji in na genovski obali v letih 1794/5.¹⁴ O tem, da je Taufferer pri francoskih odposlancih v Genovi in v Kellermanovem štabu užival zaupanje resda ne more biti dvoma, saj sta ga v svojem dopisovanju s Parizom ugodno ocenjevala tako »ljudska zastopnika« pri poveljstvu vojske v Alpah in Italiji kot francoska odposlanca v Genovi Tilly in Villars. Toda tudi v tem dopisovanju se ne omenja Tauffererjev vojaški čin: za Kellermanova »ljudska zastopnika« je bil Taufferer »državljan« («citoyen») in »avstrijski begunec«,¹⁵ za Villarsa, ki je leta 1795 poročal o njegovem padcu v avstrijsko ujetništvo enostavno »komandant«. ¹⁶ Edino potrdilo Tauffererjevega stotniškega čina, ki ga lahko najdemo v francoskem gradivu, je tako njegov lasten podpis pod načrtom za vstajo v Vojni krajini. Tu se je namreč podpisal kot »Siegfried Baron de Taufferer, ci devant Capitaine d'Infanterie au Service de l'Empereur«. ¹⁸ Ker je malo verjetno, da bi bile ostale avstrijske in Tauffererjeve navedbe o njegovem položaju v francoski vojski ali njegovem službovanju pri Laharpu povsem netočne (ne nazadnje je bil ves čas svojega bivanja v Genovi pod nadzorstvom avstrijskih zaupnikov, ki so avstrijske oblasti razmeroma natančno obveščali o njegovi dejavnosti), je mogoče pritrčiti domnevi Frana Zwittera, da so bili profrancoski prostovoljski oddelki v okolici Genove sicer podrejeni Kellermanovemu in kasneje Schererjevemu poveljstvu, vendar niso bili formalno vključeni v redne francoske vojaške enote. ¹⁸ Taufferer bi tako lahko imel čin, ki bi mu omogočal dobivati plačo in bi mu hkrati zagotavljal mesto v vojaški hierarhiji, ne bi pa imel statusa častnika redne francoske vojske in ne bi mogel poveljevati njenim oddelkom. Zato naj bi tudi ne bil zabeležen v francoski vojaški dokumentaciji.

Najpomembnejše Tauffererjevo protiavstrijsko dejanje v času njegovega bivanja v Genovi je bil – kot je znano – njegov prevratni (»revolucionarni«) načrt za vstajo v Vojni krajini, ki bi se po Tauffererjevih predvidevanjih lahko – ob ustreznih spodbudah in finančni podpori – razširila na Hrvaško, Ogrsko in avstrijsko polovico monarhije in prerastla v vsesplošno protihabsburško »revolucijo«. Načrt je – po lastni izpo-

¹³ Archives historiques de la Guerre, Chateau Vincennes, B3 341, Armée des Alpes et d'Italie, Situation Mai-Juin 1795.

¹⁴ Glej napr. E. Secrétan, *Le général Amédée de la Harpe, Esquisse biographique*, Lausanne 1898; C. Delhorbe, *Retouches à la biographie d'Amédée Laharpe*, *Revue historique Vaudoise*, Société Vaudoise d'histoire et d'archéologie, Lausanne, LXVIII, 1964, str. 115 sl.; *Campagnes dans les Alpes pendant la Révolution d'après les archives des Etats-Majors Français et Austrosardes* par M.M. Leonce Krebs et Henri Moris, Tome II, Paris 1895.

¹⁵ Glej A. Aulard, nav. delo, zvezek 27, str. 1–2.

¹⁶ Archives diplomatiques, Ministère des Affaires étrangères Paris, Correspondance politique, Gênes, No. 169, 1794–95, Pièce 346.

¹⁷ Prav tam, Correspondance politique, Gênes, N. 168. Pièce 188.

¹⁸ F. Zwitter, *Francuske revolucionarne ideje u zapadnim jugoslovenskim zemljama u vreme francuske revolucije i Napoleona I*, Zbornik: Jugoslovenske zemlje i Rusija za vreme prvog srbskog ustanka, Naučni skupovi Srpske akademije nauka i umetnosti, knj. XVII, Odeljenje istorijskih nauka, knj. 4, Beograd 1983, str. 80.

vedi v času preiskave – napisal potem, ko je za Augustina Robespierra iz italijanščine v francoščino prevedel besedilo, ki se je prav tako zavzemalo za »revolucioniranje nekaterih avstrijskih dežel« in ga je domnevno sestavil beneški državlján Leskovic, sicer dobavitelj hrane za francosko pirenejsko vojsko.¹⁹ Taufferer je svoj načrt v dveh izvodih dostavil Tillyju v Genovi, enega pa je poslal sodelavcem Robespierra mlajšega v Nici. Avstrijski zaupniki v Genovi so za Tauffererjev načrt, ki je – kot vemo danes – nastal sredi junija 1794, izvedeli še preden ga je Tilly odposlal Odboru narodne rešitve v Pariz v presojo in nadaljnje ukrepanje ali pa prav tedaj, ko je pošiljka iz Genove odpotovala v francosko prestolnico.²⁰ Že 18. julija 1794 je namreč avstrijski tajni agent Johann Corneil iz Genove poročal o Tauffererjevi spomenici in njenih ciljnih velikemu toskanskemu vojvodi, ta pa je o njegovem sporočilu obvestil Dunaj.²¹ Kasneje ste sledili še dve »zaupni poročili«, ki sta razmeroma natančno in podrobno opisali Tauffererjeve prevratne pobude in zamisli. Tauffererjev »revolucionarni« načrt je bil tako do nedavnega znan samo po avstrijskih obveščevalnih podatkih in Tauffererjevih lastnih izjavah, danih v času preiskave. Izkazalo pa se je, da tudi izvirnik (odnosno prepis izvirnika?) ni izgubljen: skupaj s Tyllijevim spremnim dopisom Komisarju za zunanje zadeve revolucionarne vlade Buchotu ga v fondu genovskega poslaništva hrani arhiv francoskega zunanjega ministrstva.²²

Tilly je namreč Tauffererjev načrt sredi ali v začetku druge polovice julija 1794 res poslal v Pariz in ga Buchotu priporočil v resen premislek. Po Tillyjevem mnenju je bil avtor načrta »moder, razsvetljen in pošten« in zato vreden zaupanja, njegov načrt pa bi moral zanimati ne le Francoze, temveč tudi Turke, saj bi bila vstaja v Vojni krajini tudi v njihovem interesu. V tem smislu je predlagal, da se oblasti v Parizu – v kolikor se bodo odločile za uresničitev Tauffererjevega predloga – prek posebnega odposlanca – povežejo s Carigradom, prepričajo Turke, da je »podjetje zanje še bolj zanimivo kot za nas« in jih pozovejo, da – če že ne v celoti (to bi bilo po Tillyju preveč), vsaj deloma – sofinansirajo Tauffererjev podvig. Po pripisih sodeč so Tillyjevo pošiljko v Parizu prejeli 7. termidorja (25. julija) 1794, torej dva dni pred Robespierrovim padcem in jo v več prepisih razposlali v presojo raznim vladnim oddelkom. Hkrati so 11. termidorja Tillyju (29. julija) potrdili njen prejem.²³ Kakšna je bila nadaljna usoda Tauffererjevega načrta ni znano. Vsekakor pa so pristojni oddelki Odbora narodne rešitve – v kolikor so sploh – razpravljali o njem že v novih razmerah in morda celo v novi zasedbi, saj se je s prevratom 9. termidorja (27. julija) končalo obdobje Robespierrove in montanjarske vlade.

Tauffererjev »revolucionarni« načrt, ki ga je Tilly pod naslovom: »Moyens d'insurrection pour les Provinces annexées a la Hongrie et la Hongrie même« (v prepi-

¹⁹ D. Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 218.

²⁰ Tauffererjev načrt je datiran s 16. junijem 1794, Tillyjevo spremno pismo s 13. julijem istega leta, Tauffererjev pripis k načrtu pa je datiran s 15. julijem. Tilly je moral torej načrt poslati v Pariz 15. julija ali v dneh, ki so sledili 15. juliju.

²¹ D. Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 179.

²² Cit. kot v op. 17, Pièces 180–189.

²³ Prav tam, Pièce 180.

su?) poslal v Pariz, obsega dvanajst in pol ne posebno gosto pisanih strani, pri čemer skoraj polovica med njimi razmeroma nadrobno in faktografsko popisuje upravno in vojaško organizacijo Vojne krajine in razmere v posameznih generalatih.²⁴ Taufferer je sicer že v tem delu – takoj po uvodnem naštevanju pokrajin na avstrijski in turški strani meje – kratko in kritično omenil, da so imele avstrijske mejne pokrajine prvotno civilni režim, ki je bil šele kasneje – v »težnji po podreditvi prebivalstva despotizmu« – deloma zamenjan z vojaškim, toda nato je predvsem stvarno predstavil upravno-vojaško strukturo generalatov in navedel podatke o številu njihovega prebivalstva, njihovih vojaških obveznikih in sestavi njihovih vojaških enot. Pri tem je med drugim opozoril na versko opredelitev prebivalstva, ob opisu »karlovsko-varaždinskega generalata« in »kneževine Transilvanije« pa tudi na njegovo etnično (narodnostno) pripadnost. Poročal je, da so prebivalci obmejnih področij v prvem primeru (v »karlovsko varaždinskega generalatu«) »priseljenci iz Bosne, Srbije in Moldavije, ki so že pred časom (za)kupili in obdelali pustote (ob meji) pod pogojem, da bodo mejo branili pred Turki«, v drugem (v Transilvaniji) pa »Madžari, 'Seklerji', Vlahi, Sasi in Armenici«, ki imajo vsak svoje zakone, vendar vse v »nasprotju z avstrijskim sistemom«. O zaostrenih odnosih med »stanovi« je spregovoril le v zvezi s položajem v zagrebškem, graškem in varaždinskem »komitatu«: tu naj bi zemljiška posestva pripadala »plemstvu in duhovščini, ki ničesar ne plačujeta«, vse davčno breme pa naj bi nosil »tretji stan«. Ti trije »komitati« naj bi skupaj z »reškim gubernijem« tudi ne bili oboroženi, čeprav bi morali k vojaštvu Vojne krajine prispevati rekrute: oblasti naj bi jim namreč – v težnji, da bi jih lažje obvladovale – odvzele celo lovsko orožje.²⁵ To pa seveda po Tauffererju ni bil edini in zlasti ne glavni razlog za nezadovoljstvo krajišnikov z avstrijsko oblastjo. Glavni vzrok za njihov povečujoči se odpor do Habsburžanov naj bi bil namreč v postopni odpravi krajiške avtonomije, nespoštovanju njihovih tradicionalnih pravic in njihovem vse težjem materialnem položaju.

Taufferer je tako v nadaljevanju svojega prikaza razmer v Vojni krajini navedel nekaj značilnih in iz literature znanih pritožb in ugovorov krajiškega prebivalstva zoper upravne in vojaške reforme, ki so krajišnike v 18. stoletju spreminjale v običajno, ceno in na različnih evropskih bojiščih uporabno vojsko.²⁶

Pošiljanje krajiških čet v boj proti habsburškim nasprotnikom na raznih evropskih bojiščih je bilo v Tauffererjevem spisku nesprijemljivih postopkov avstrijskih oblasti proti krajiškemu prebivalstvu sploh na prvem mestu. V tej zvezi je opozarjal, da so se krajišniki vključevanju v boje izven Vojne krajine sicer vztrajno upirali in so se iz vojne proti Prusiji leta 1756 – kljub temu, da so bili »nekateri med njihovimi častniki Nemci« – celo predčasno in samovoljno vrnili domov, vendar so jih uspeli avstrijski poveljniki – z »zvižajami in obljubami, z grožnjami in strogostjo« – vedno znova umiriti in pripraviti na nov boj. Toda oblasti obljub niso izpolnjevale, nasprotno z novimi

²⁴ Prav tam, Pièces 181–185.

²⁵ Prav tam, Pièces 185, 186.

²⁶ F. Moačanin, *Vojna krajina do kantonskog uredjenja 1787, Vojna krajina, Povijesni pregled, historio-grafija, rasprave*, uredio Dragutin Pavličević, Zagreb 1984, str. 44 sl. *Zgodovina narodov Jugoslavije II, Jugoslovanske dežele pod habsburško oblastjo v dobi absolutizma, Hrvati, Ljubljana 1959*, str. 876 sl.

uredbami in ukrepi so še poslabševale krajišniški položaj. Podrejanje Vojne krajine strogi vojaški disciplini in enotnemu vojaškemu režimu, razseljevanje Vlahov, prepuščanje njihove zemlje nemškim, hrvaškim, domnevno tudi naseljencem iz Lorene in kruto ravnanje z uporniki, ki naj bi ga ilustriral zlasti nastop glavnega vojaškega nadzornika generala Šiškovića proti nezadovoljnežem v Transilvaniji – vse to naj bi ob povečanih davčnih bremenih, tlaki in uvedbi uniform kot jih je imela redna vojska, po Tauffererju še poglobilo nasprotja in zaostriilo odklonilno razpoloženje krajišnikov do avstrijskih oblasti. Za Marijo Terezijo in Jožefa II. Taufferer ni našel dobrih besed. Marija Terezija naj bi krajišnike silila v katolicizem, zaradi česar se jih je nekaj celo izselilo, Jožef II, ki naj bi si v splošnem »vse dovolil« pa naj bi z njimi slabo ravnal že v vojni proti Prusiji ob koncu sedemdesetih let, nato pa zlasti po letu 1780, ko se je »odločal za novo vojno z Otomanskim imperijem«. S to vojno – tj. avstrijsko vojno proti Turkom leta 1788–1791 – naj bi nezadovoljstvo v Vojni krajini tudi doseglo vrhunec. Avstrijske čete, ki so prišle na Hrvaško so po Tauffererju s Hrvati, ki niso hoteli prenasilno nastopati proti » Turkom«,²⁷ ravnale kot da gre za Turke, novi sistem, ki ga je poskušal vpeljati avstrijski poveljnik de Vins in velike izgube krajiških vojaških enot pa naj bi krajišnike dokončno spodbudile k odkritemu neizpolnjevanju povelj.²⁸

Prav to stanje bi morala po Tauffererjevem mnenju izrabiti Francija. Zato se je ponudil, da skupaj z nezadovoljnimi »turškim prebivalstvom« ob meji in nezadovoljneži na Hrvaškem in v Slavoniji organizira »najstrašnejšo revolucijo« (»la révolution la plus terrible«), ki bo začetek daljnosežne protihabsburške vstaje. Trenutek za takšno vstajo naj bi bil izjemno ugoden: v sosedstvu utrd, kjer naj bi z vstajo začeli, naj bi ne bilo več avstrijskih čet, ki bi si lahko podvrgle »domačine« (»les nationaux«), slednji pa naj bi bili skrajno nezadovoljni, saj že enajst mesecev niso dobili plače. Sam naj bi hkrati – kot organizator vstaje – užival v mejnih področjih velik ugled, kar naj bi ne bil le rezultat njegove osemnajstletne krajiške vojaške službe, temveč tudi sorodstvenih vezi njegove žene z grofom Nadasolyjem, »hrvaškim podkraljem, ki ga je ljubil ves narod«.²⁹

Ohranjeni izvod Tauffererjevega načrta kaže, da si je Taufferer pripravo in organizacijo »revolucije« v Vojni krajini v resnici predstavljal tako kot so to poročali avstrijski zaupniki in kot je sam izpovedal v preiskavi. Odboru narodne rešitve je predlagal, da z dvema »državljanoma«, ki uživata odborovo zaupanje in govorita »tuje jezike«, po možnosti nemško ali italijansko, obišče pokrajine ob avstrijsko–turški meji z izgovorom, da se ukvarja z lesno trgovino in trguje s Španijo, tam pa se nato poveže z »nezadovoljneži« in poveljniki utrd Novi, Dubica in Berbir, ki jih Avstrijci po miru v Svištovu (1791) – kljub dogovoru – niso vrnili Turkom in jih pridobi za svoj načrt. Poveljnika prvih dveh trdnjav naj bi bila njegova učenca, nekaj časa naj bi celo služ-

²⁷ Taufferer – kot je razvidno iz konteksta – pod »Turki« neredko razume tudi slovansko: srbsko in bosansko prebivalstvo turškega imperija.

²⁸ Cit. kot v op. 17. Pièce 186.

²⁹ Prav tam.

bovala pod njegovim poveljstvom, obenem pa naj bi, kar se je prepričal pred svojim odhodom iz Avstrije, imela »des bons principes«. Poveljnik tretje utrdbe – Berbira – naj bi bil pijanec, ki bi ga bilo prav tako lahko pridobiti in bi se ga pozneje podobno zlahka tudi otresli. Z »zavzetjem« treh trdnjav in pripadajočih jim skladišč bi po Tauffererju uporniki postali »gospodarji vse Hrvatske« z izjemo Karlovca, »male trdnjave in prave luknje«, katere hiše so vse iz lesa in bi jo enostavno požgali, če bi se ne vdala.³⁰

Naslednji cilj naj bi bil Zagreb, »prestolnica Hrvaške«: tu bi sklicali stanove in se proglasili za svobodne in neodvisne od »avstrijske (dinastične) hiše«. Hrvaško bi utrdili, vpadali z njenega ozemlja na Štajersko in Kranjsko in prekinili trgovske zveze Trsta z Nemčijo. Sledila bi oborožitev Ogrske, ki bi se zbala napada in bi zato Avstriji odrekla vsako pomoč. Dunaj bi ostal brez hrane in iskra uporā bi preskočila v Avstrijo. Vstaja na Poljskem, nemiri v Šleziji in »naš lastni primer« bi končno opogumili češke nezadovoljneže in dvignila bi se še Češka. Po Tauffererjevem mnenju je bilo v Vojni krajini za uresničitev načrta – kot ga je predstavil – več kot dovolj orožja, municije in živil, v prid njegovi zamisli pa naj bi govorilo tudi dejstvo, da je bilo nezadovoljno krajiško prebivalstvo oboroženo, prebivalstvo v »notranjosti« pa ne. Plemstva bi se ne bilo treba bati, saj naj bi ne imelo večjih sredstev in naj bi bilo »zelo nevedno«. Posebno razsvetljen naj bi sicer ne bil niti »ilirski narod« (»la nation Illyrienne«), toda zato naj bi bil »malo pokvarjen«; »trezen in bojeviti«. Tisto, kar naj bi bilo potrebno za začetek, bi bil tako le denar. Znano je, da je Taufferer za pripravo in uresničitev predlaganega podviga od francoskih oblasti zahteval tri milijone forintov.³¹

Taufferer se je očitno zavedal, da utegne njegov načrt pristojnim odborom v Parizu in francoskim vojaškim strokovnjakom, ki bodo o njem razsojali, zveneti precej »fantastično«, saj je zapisal, da se bo »marsikomu, ki ne pozna dežele kot jo poznam jaz, zdel ta načrt drzen«. Zato je poudaril, da je o načrtu razmišljal »vse od začetka francoske revolucije«, pri tem večkrat prepotoval »deželo« (»le pays«) in povsod našel »dispozicije« za uresničitev svoje zamisli. Zlasti mladina naj bi bila za »svobodo in enakost«.³² »Revolucija« v »deželi«, ki je »tako rekoč slepa ulica Evrope« bo poleg tega v začetku videti kot majhna vstaja, ki ne zasluži niti pozornosti ministrov. Slednji naj bi Vojno krajino tako ali tako komaj poznali z zemljevida, saj med zaposlenimi v Vojnem svetu ni predstavnikov »naroda« (»la nation«). Toda talentirani častniki, ki naj bi bili skoraj vsi na bojnem polju, naj bi se strinjali s Tauffererjem in njihov povratak z vojskovanja bi bil po njegovem mnenju lahko le v prid »revoluciji«. »Tel que puisse être le résultat de notre plan, il produira pour la France une grande diversion,« je med drugim ugotavljal v sklepnem delu svojega načrta. »Et nous une fois embarqués dans cette entreprise nous tachérons de nous tirer d'affaire pour le bien de notre patrie«.

³⁰ Prav tam, Pièce 187.

³¹ Prav tam.

³² »La jeunesse surtout est pour la liberté et égalité«. Cit. kot v op. 31.

Kot je razvidno iz datuma ob koncu besedila, je Tauffererjev načrt nastal 16. junija 1794 v Genovi. Besedilu načrta je dodan z drugo pisavo napisan pripis z datumom: 15. julij 1794, ki ga je prav tako podpisal Taufferer. Možno je, da je pripis nastal na Tillyjevo pobudo, saj govori o dveh poteh, po katerih bi bilo mogoče vzdrževati poštno zvezo med Francijo in Carigradom: prva naj bi vodila od Benetk prek Dubrovnika in Bosne do turške prestolnice, druga pa naj bi se pri Senju obrnila proti Banji Luki in se od tam preko Travnika usmerila proti vzhodu in Bosporju. Taufferer je ob opozorilu na obe poti med drugim omenil, da se je o stroških vzdrževanja poštna zveza po prvi poti leta 1790 v Benetkah pogovarjal z francoskim konzulom v Šibeniku Zulattijem, ki mu je zatrdil, da bi jo lahko Francozi uporabljali za polovico manjšo ceno kot jo – za svoje poštna potrebe – že plačujejo Španci, glede poti preko Senja pa je le kratko poročal, da »bi lahko pošta iz Senja v Carigrad prispela v 15 dneh«.³³

Taufferer je v preiskavi – potem, ko so ga Avstrijci ujeli – izjavil, da s svojim načrtom ni nikoli mislil resno, da se je poskušal z njim predvsem prikupiti Odboru narodne rešitve in je bila celotna zamisel le »gola pretveza« in »navadno bahaštvo«.³⁴ Besedilo načrta nikakor ne potrjuje te izjave, ki je bila očitno izrečena v obrambi, saj je napisano stvarno in brez samopoveličevanja in ostaja, kar zadeva kritiko razmer v Vojni krajini, v okvirih krajišniških pritožb, kar se tiče organizacije same vstaje pa na ravni drugih, čeprav po ciljnih manj daljnosežnih Tauffererjevih vojaških zamisli. Poleg tega ni dvoma o tem, da so Tauffererjev načrt z določeno resnostjo presojali tako v Genovi kot Parizu in na Dunaju. Na to kažejo: Tillyjevo spremno pismo Buchotu, odločitev pariškega odbora, da pošlje načrt v nadaljnjo presojo pristojnim vladnim oddelkom in zanimanje avstrijske policije in avstrijskega političnega vrha za Tauffererjevo dejavnost v francoski službi.

Drugo vprašanje pa je seveda koliko je bilo v Tauffererju res »jakobinca«, kakšni so bili njegovi pogledi na politiko revolucionarne vlade v Parizu in kakšne so bile njegove predstave o možni, »porevolucionarni« ureditvi habsburške monarhije. V svojem načrtu namreč ni podrobneje spregovoril o svojih nazorih, le nekajkrat je kritično omenil habsburški despotizem in hkrati zelo splošno izrazil svoje simpatije za francoska revolucionarna gesla. O njegovih gledanjih na dogodke v Parizu in politiko montanjarske vlade prav tako ni nobenih drugih podatkov. Zdi se le, da v Genovi – kljub svojim stikom s Tillyjem in Robespierrom mlajšim – ni veljal za posebno militantnega pristaša jakobinske republike, saj drugače po Robespierrovem padcu ne bi več užival zaupanja francoskih odposlancev. Tauffererjev položaj se kot vse kaže – po termidorskem obratu v Parizu – ni v ničemer spremenil. Novi francoski odposlanec Villars, ki je na ukaz termidorskih oblasti že jeseni leta 1794 zamenjal dotedanjega Tauffererjevega zaščitnika Tillyja, je bil po dopisovanju ob Tauffererjevem padcu v avstrijsko ujetništvo sodeč našemu kranjskemu »jakobincu« prav toliko naklonjen kot njegov predhodnik.³⁵

³³ Cit. kot v op. 17, Pièce 189.

³⁴ Dana Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 218.

³⁵ Cit. kot v op. 16.

Villars je namreč 23. novembra 1795 poslal v Pariz obsežno poročilo o vojaški akciji proti avstrijsko-sardinski vojaški postojanki v mestu Voltri, ki jo je na ukaz francoskega generala Schererja 10. novembra organiziral in vodil Taufferer in se je končala s Tauffererjevimi padcem v avstrijsko ujetništvo dva dni kasneje. V spremnem dopisu je – med drugim – s simpatijami in obžalovanjem opozoril na usodo »nesrečnega komandanta«, obenem pa priložil podroben prikaz poteka dogodkov.³⁶ Ta prikaz – z izjemo v nekaj malenkostih – potrjuje Taufferejev lastni opis njegove zadnje vojaške akcije v francoski službi, ki ga je na osnovi avstrijskih vojaških in sodnih dokumentov v svoji knjigi predstavila Dana Zwitter-Tehovnik. Iz Villarjeve pošiljke je poleg tega razvidno, da je imel Taufferer v trenutku, ko so ga zajeli avstrijski vojaki pri sebi »ukaze poveljujočega komandanta«, ki so »sovražniku« razkrili francoski načrt za »napade iz ozadja«, obenem pa nekaj priloženih dokumentov ilustrira odkrito nejevoljo dela genovskega meščanstva zaradi francoske vojaške aktivnosti v genovskem območju, saj naj bi bila Genova v načelu nevtralna.³⁷

Kot je znano, so Avstrijci Tauffererja najprej prepeljali v Savono, od tam v Milano in nato prek Rovereda na Dunaj. Francoski general Scherer naj bi se sicer zavezal za njegovo izročitev, češ da gre za francoskega častnika, toda Avstrijci so ga vse od začetka obravnavali kot svojega dezerterja in veleizdajalca. Preiskavo je v končni fazi vodil sam predsednik vojnega sveta grof Wallis, v njej pa so sodelovali ne le vojaški, temveč tudi (civilni) policijski organi; ki so poskušali od Tauffererja dobiti podatke o njegovih avstrijskih somišljenikih, vendar ni ta nikogar izdal. Končno je bil obsojen in to tako za svoje gospodarske prestopke iz časa pred odhodom v Italijo kot za svoj »prevratniški načrt« in svojo vključitev v francosko vojsko. Usmrtili so ga kot veleizdajalca, torej z obešenjem, 24. maja 1796 na Dunaju in ga dan na to simbolično izbrisali s seznama kranjskih deželanov.³⁸

*

Francosko gradivo, ki ga povzema ta razprava, ne spreminja bistveno Tauffererjeve podobe, ki jo je pred petnajstimi leti zarisala Dana Zwitter-Tehovnik. Kranjski »jakobinec« baron Siegfried von Taufferer se namreč že v luči njene knjige razkriva kot sicer razsvetljen in s habsburško-avstrijskim sistemom nezadovoljen krajiški častnik, ki se ob svojih številnih načrtih in gospodarsko-vojaških pobudah loteva najrazličnejših, celo zelo tveganih podjetij, ki pa ne uspe – vsaj ne po podatkih, ki so danes na razpolago – formulirati svojih nazorsko-političnih ciljev. Tauffererjev načrt »revolucije v habsburški monarhiji« je tako, kar kaže tudi izvirno besedilo, shranjeno v arhivu francoskega zunanjega ministrstva, v prvi vrsti načrt za vojaško vstajo, ki je plod krajišniškega nezadovoljstva. V tem kontekstu in kontekstu vzdušja med hrvatskim, ogrskim in krajiškim plemstvom, ki je bilo – kot vemo – posebej dovzetno za razsvetljenske in prostozidarske ideje – je bržčas treba poskušati razumeti tudi Tauffererjeve »prevratniške« nazore.

³⁶ Prav tam, Pièces 346–355.

³⁷ Prav tam, Pièces 352–53.

³⁸ D. Zwitter-Tehovnik, nav. delo, str. 243.

Zgodovinopisna literatura o »srednjeevropskem jakobinstvu« v 19. stoletju je danes silno obširna in opozarja predvsem na težave, ki jih zgodovinarjem pri opredeljevanju večinoma različno mislečih, vendar nezadovoljnih simpatizerjih razsvetljenstva in različnih faz francoske revolucije v habsburški monarhiji in nemških državah zastavlja ta oznaka.³⁹ Med avstrijske »jakobince« naj bi tako na eni strani po letu 1789/90 spadali razočarani pristaši jožefinskih reform in leopoldinskih načrtov, ki so želeli, da bi se reformna politika razsvetljenega absolutizma nadaljevala, na drugi pa – zlasti po letu 1792 in vzponu Franca I. na prestol – nasprotniki policijskega in političnega pritiska, ki so se vsled prekinjenega reformnega toka začeli spogledovati z demokratičnejšimi – francoskimi idejami. Tauffererja je po vsem, kar o njem danes vemo, težko uvrstiti v katero koli od predlaganih skupin. Kot »jakobinca« ga lahko bržčas označimo le pogojno, v skladu s pomenom, ki sta ga tej oznaki v zadnjem desetletju 18. stoletja pripisovali avstrijska politika in avstrijska »javnost«. To pa seveda ne more spremeniti dejstva, da je bil Taufferer odkrit nasprotnik habsburškega režima in neprikrit prijatelj revolucionarne Francije, med avstrijskimi »jakobinci« celo eden redkih, ki se vse do konca – za ceno lastnega življenja – ni odpovedal svojim »pre-vratno« – političnim idejam.

LE JACOBIN DE LA CARNIOLE, LE BARON SIEGFRIED VON TAUFFERER, ET LA FRANCE

R é s u m é

L'auteur de l'article signale le matériel français conservé dans les archives du ministère des affaires étrangères à Paris, lequel complète les constatations faites sur le baron Siegfried von Taufferer par Dana Zwitter-Tehovnik dans son livre »Wirkungen der französischen Revolution in Krain«. Il conclut que les documents français n'éclaircissent pas en détail l'activité de Taufferer pendant son service militaire, tandis qu'on y trouve le projet de »la révolution« de Taufferer qui aurait commencé dans la Région militaire pour croître en une révolte générale contre les Habsbourgeois dans la monarchie des Habsbourgeois. D'après l'exemplaire conservé, le plan de Taufferer était connu dans ses traits généraux aux autorités autrichiennes. En ce qui concerne le contenu, il s'agit d'une part surtout de la description de la situation dans la Région militaire et du mécontentement des habitants de cette région et d'autre part de l'appel aux Français et au Comité du salut public de Paris d'inciter⁴ une révolte à main armée sur la frontière autrichienne-turque l'aide de Taufferer et des commandants qu'il connaissait dans les forteresses de Novi, Dubica et Berbir. L'auteur constate que ni dans le plan ni dans les autres documents conservés en France on ne peut pas trouver des données spéciales qui puissent illustrer le rapport concret de Taufferer envers la révolution française et la république jacobine. Donc, il laisse la question du »jacobinisme« de Taufferer ouverte en plusieurs points quoique Taufferer fût un des rares Autrichiens qui n'étaient pas contents et qui manifestaient leur aversion de la réaction par une action ouverte contre la manarchie habsbourgeoise, per un plan de »révolution« en elle et qui n'avaient pas changé leurs point de vue même au prix de leur propre ruine.

³⁹ Glej napr. Walter Grab, Zur Definition des mitteleuropäischen Jakobinismus, Die demokratische Bewegung in Mitteleuropa von ausgehenden 18. und frühen 19. Jahrhundert, Hsg. von Otto Büsch und Walter Grab, Einzelveröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin, Band 29, Berlin 1980, str. 3–22. Literatura o tem vprašanju je seveda zelo obširna.